

"Türkiye'de ve Dünya'da Anadili Eğitimi Sempozyumu"

Toplantısı

Cavit BİNBAŞIOĞLU*

Ankara Üniversitesi Türkçe Öğretim Merkezi (TÖMER), 30-31 Ekim 1996 tarihlerinde "Türkiye'de ve Dünya'da Anadili Eğitimi Sempozyumu" adıyla bir sempozyum düzenlenmiştir.

Ankara Üniversitesi'nin 50. yıl etkinliklerinden olan bu sempozyumun birincisi 11-12 Mart 1996'da yapılmıştı. 1. sempozyumda Almanya, İngiltere, Fransa ve Türkiye'de anadili eğitimi üzerinde durulmuştur. Bu ikinci sempozyumda da Rusya, İtalya, Japonya, İspanya, Suudi Arabistan ile Türkiye'deki anadili eğitimi üzerinde durulmuştur. Tartışmalı yapılan bu toplantıların sonunda birer sonuç bildirisi kaleme alınmıştır. İki gün süren sempozyumda sekiz oturum yapılmış, 15 bildiri sunulmuştur. Bildirileri üniversite öğretim üyeleri ile TÖMER okutmanları sunmuşlardır.

Her bir oturumda, önce bir ülkenin eğitim sistemi tanıtılmış, daha sonra da o ülkenin ilk okullarında okutulan anadili eğitimi kitapları ile ilgili birer inceleme raporu ortaya konmuştur.

Her ülkenin ayrı bir eğitim sistemi vardır. Zorunlu eğitim genellikle 7-14 yaş arasındadır. Bazılarında lise düzeyinde mesleki eğitim parasızdır. Japonya'da okullarda sıkı bir disiplin egemendir. Suudi Arabistan'da kız ve erkeklere, dillerinin özelliğine göre ayrı kitaplar okutulmaktadır.

Bazı ülkelerde, bizde olduğu gibi ders gezilerine büyük önem veriliyor. Japonya'da bu, başka kentlere de taşıyormuş.

Ele alınan ülkelerdeki anadili eğitimin ders kitapları

Şekil bakımından: Kitaplar, ilk sınıflardan ileriki sınıflara doğru gidildikçe, eni ve boyu küçülmektedir. İlk sınıflarda 21x29 cm uzunluğundadır. Sayfa sayısı ilk sınıfta 184'e kadar çıkmaktadır. Kağıtları, genellikle 80 gramajlıktır. 110 gr. olanı da vardır. (S. Arabistan'da)

Kitapların kapları genellikle 4 renktir;

kartondandır ve ciltleri sağlamdır. Bazıları dikişli, bazıları da yapıştırıcıdır. Kitaplardaki söz varlığı 720 - 2500 arasındadır.

Kitapların adları değişiktir. Birinin adı "Küçük Antoloji", birinin adı "Öğrenme Yolları". İçerikleri bizdeki "Hayat Bilgisi Okuma Kitapları" gibidir. S. Arabistan'da "Okuma, Yazma ve Şiir Kitabı" adını taşıyor.

İçerik bakımından:

Anadili kitapları, özellikle son zamanlarda yayımlananlarında doğa, insan ve hayvan sevgisi konuları işlenmektedir. Irkçılık ve dinsel eğitim bu kitaplarda yer almamaktadır. Demokratik eğitime yönelik bir davranış sergilenmeye çalışılıyor. Yalnız S. Arabistan'ın eğitim sisteminde, eğitimin amacının iyi bir müslüman yetiştirmek olduğu anlaşılıyor ve anadili eğitimi kitapları buna göre düzenleniyor.

Diğer ülkelerin anadili kitaplarında, yukarıdakilerden başka, insanlar arasında eşitlik, barış içinde yaşama, iş sevgisi ve sorumluluk duygusu kazanma gibi ahlak değerlerine önem verildiği anlaşılıyor. "Alma" değil, "verme" telkin edilmeye çalışılıyor.

Bunun için kitaplarda çocukların zihin düzeylerine uygun olarak, genellikle masal, fıkra, şiir ve atasözü şeklinde okuma parçalarına yer veriliyor. Çalışan annelerin durumu, trafik, yangın, yoksulluk, hayvan öyküleri en çok ele alınan konular arasındadır. Metinlerin yazarları belirtilmiştir. Genellikle çağdaş yazarlara yer veriliyor. Nasrettin Hoca gibi klasik ya da evrensel yazarlara da yer verilmektedir.

Metinlerin yanlarında uygun resimler vardır. Bunlar sulu boya ile yapılmışlardır. (Özellikle ilk sınıflarda) Kitaplarda okuma-yazma, anlama ve konuşma alıştırmaları yapılmaktadır. Sorular, testler ve eleştirmeler ile yeni sözlüklerin öğrenilip öğrenilmediği anlaşılmaya çalışılıyor. Bazı ülkelerde pek çok çeşitli alıştırmalara yer verilmiştir. Düşünme, tartışma ve yaratıcılığa önem verildiği de görülmektedir. Bazı öykülerin sonunun öğrenci tarafından üç

satır halinde yazılması istenmektedir. (Yaratıcı etkinlik) Dil Bilgisi bazı ülkelerde hiç yok (Japonya). Bazılarında ilkokulda, bazılarında da ortaokullarda okutulmaktadır. Bizde ise ilkokulun birinci döneminde sezdirme şeklidir. 4. ve 5. sınıfta okutulmaktadır.

Kitaplar her ülkede bakanlıkça onaylanıyor.

İlk Okuma ve Yazma Öğretiminde Kullanılan Yöntem

Yukarıda adları geçen her ülkenin ilk okuma ve yazma öğretiminde kullandığı yöntem cümle ya da çözümlene (analiz) yöntemidir. İlk okuma ve yazma (alfabe) kitapları sözcük ile başlamakta, sonra hecelere, sözcüklere ve cümlelere geçilmektedir. Harfler ise en sonra tanıtılmaktadır. Bu, Japocada bile böyledir. Bu da çocuğun sözlüğe bakmak gereğini duyduğu zaman yapılmaktadır. Nitekim, bazı kitapların sonunda birer küçük sözlük var. Bu yöntemin bilimsel dayanağının her ülkede kabul gördüğü anlaşılıyor. Bunun zıddı harf ya da bireşim (sentez) yöntemidir.

Bazı ülkelerde yazı öğretimi, el yazısı ile başlamaktadır. Bizde ilkin büyük temel harfleri kullanılıyordu. 1968 programı ile normal (büyük ve küçük temel harfler, harfler kullanılması öngörülmüştür.

Bütün bunlar (anadili ders kitaplarının içeriği ve yöntemleri), bizde ilk kez 1926 yılında yayımlanan "İlkokul Programı" ile eğitim bilimleri kaynaklarımıza girmiştir. O zaman da bu yola ileri ülkelerdeki uygulamalar dikkate alınarak girilmişti. Aradan geçen 70 yıl içinde bunlar daha da geliştirilmiştir. Bu vesile ile 1926 programını hazırlayan ve kabul eden eğitimcilerimizi saygı ile anarız.

Toplantının sonunda basına şu bildiri gönderilmiştir:

"1. Anadili eğitiminde bireylerin sadece okuyabilen kişiler olarak değil, aynı zamanda okumak isteyen ve bunu severek yapan kişiler olarak yetiştirilmesi hedeflenmelidir.

2. Cumhuriyetin ilk yıllarında kullanılan Türkçe anadili kitaplarının, ait olduğu döneme ve amaca uygun, günümüz kitaplarına kıyasla daha nitelikli ve zengin bir yapı sunduğu

saptanmıştır. Bu noktadan hareketle, söz konusu döneme ait kaynaklar yeni çalışmalar için yol gösterici olarak kabul edilmelidir.

3. Hazırlanacak kitaplarda; dört temel dil beceri, ele alınmalı; öğrenciler, bu becerilerinin geliştirilebilmesi için ortak çalışmalara, yaratıcılığa ve arayışlara yönlendirilmeli ve onların düşünen insanlar olarak yetiştirilmeleri amaçlanmalıdır.

4. Çocuğun ve gencin kitaplarda yer alan yazınsal metinlerle kurduğu iletişim, herşeyden önce duygu ve düşünce eğitimini yansıtır nitelikte olmalıdır.

5. İlkokul yıllarında yapılan anadili öğretimiyle, eğitiminin yükselen basamaklarında tıkanmayan, kendini sürekli geliştiren, toplum içinde ve bireysel olarak kendini varedabilen bireyler yaratma amacına uygun olarak etkin ve doyurucu ders kitapları hazırlanmalıdır.

6. Hazırlanacak olan Türkçe anadili ders kitaplarında yer alacak kavram sayısı ve söz varlığı, Türkçenin zengin bir dil olduğu da dikkate alınarak artırılmalıdır.

7. Öğrenciye ideal dünya, ideal hayat tanıtılırken gerçek yaşam gözardı edilmemeli, eğitimin günlük hayatla doğrudan bağlantısı sağlanmaktadır."

Bu bildiride de belirtildiği üzere, anadili eğitiminde önemli olan, sadece okuyan değil; okumayı alışkanlık haline getiren kuşaklar yetiştirmektir. Bunun için çocuklarımızı, okuyan yurttaşlar haline getirmek gerekir. Bunda da anadili öğretmenlerimize büyük görevler düşmektedir. Bugün okumaya elverişli pekçok çocuk ve gençlik kitapları vardır. Bunun için öğretmenlerin öğrencilere salık vereceği kitapları seçmek bir sorundur. Bu alanda bilimsel bir araştırma yapılması uygun olur.

Anadili eğitimi ile ilgili olarak bu sempozyumda ileri sürülen görüş ve uygulamaları özet olarak sunduk. Bundan öncekileri de dikkate alarak, bunlar üzerinde yeni bir araştırma yaparak, ortak ilkelerin- başka ülkelerde uygulandıkları için değil eğitsel, bilimsel bir değerlendirilmesini ortaya koymak gerekir. Bu yapıldığı takdirde, anadili eğitimimizde ayrıntıya varan çağdaş ölçütler elde edebiliriz.